

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga LV-1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2009.gada 13 .oktobrī Nr.1-5/263

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesim Viktoram Skudram**
Jura Alunāna ielā 1, Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2009-45-01

2009.gada 3.septembrī Tiesībsarga birojā saņemts Jūsu 2009.gada 26.augusta lēmums par pieaicināto personu, kurā Latvijas Republikas Tiesībsargs atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2009-45-01 „Par likuma „Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām” 33.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100.pantam”, kā arī uzaicināts rakstveidā sniegt viedokli par to, vai apstrīdētā norma atbilst Latvijas Republikas Satversmes 100.pantam.

Ievērojot Tiesībsarga likumā noteikto Latvijas Republikas Tiesībsarga kompetenci, sniedzu Jums šādu viedokli lietā Nr. 2009-45-01.

1. Likuma “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām” 33.pants nosaka, ka vēlēšanu dienā, kā arī dienu pirms vēlēšanām priekšvēlēšanu aģitācijas materiālu izvietošana radio un televīzijā, publiskās vietās, preses izdevumos un minētā likuma 20.panta pirmajā daļā minētajās institūcijās (valsts un pašvaldību iestādēs, kapitālsabiedrībās, kurās vairāk nekā 50 procenti kapitāla daļu (akciju) pieder valstij vai pašvaldībai) ir aizliegta. Kā norāda pieteikuma iesniedzējs Jānis Kuzins, minētā likuma 33.pants viņa ieskatā neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 100.pantam, kas nosaka: „Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.” J.Kuzins norāda, ka likuma “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām” 33.pantā noteiktie vārda brīvības ierobežojumi ir noteikti ar likumu un tiem ir leģitīms mērķis – tiesiskas vēlēšanas. Tomēr, viņaprāt, šādi ierobežojumi nav ar minēto mērķi samērīgi.

2. Izvērtējot minēto jautājumu, uzskatu par nepieciešamu izdalīt šādus jautājumus:

- 1) vai ir pieļaujami priekšvēlēšanu aģitācijas ierobežojumi;
- 2) ja tādi ir pieļaujami, vai noteiktais ierobežojumu laiks – vēlēšanu dienā un dienu pirms vēlēšanām – ir samērīgs un pietiekams (objektīvs).

Brīvas vēlēšanas ir demokrātiskas valsts iekārtas centrāls un obligāts elements (*E.Levits. Demokrātisku (brīvu) vēlēšanu priekšnoteikumi. Konstitucionālās politikas seminārs: Bīriņi 2009, 11.lpp.*). Viens no tiesību uz brīvām vēlēšanām aspektiem ir vēlētāju tiesības uz brīvu viedokļa veidošanu (*European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Code of Good Practice in Electoral Matters. Explanatory Report, para.26, [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD\(2002\)023rev-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD(2002)023rev-e.asp)*). Šīs tiesības ir aizsargājamas. Būtiski, ka tās attiecas ne tikai uz balsošanas brīdi, bet arī uz vēlētāju gribas veidošanos priekšvēlēšanu periodā (*Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006.gada 3.novembra spriedums lietā Nr.SKA-5/2006, [10.2]*).

Vēlētāju politiskās gribas veidošanās ir komplekss process, kas atkarīgs gan no iekšējiem faktoriem (vēlētāja uzskati un pārlicība), gan no ārējiem faktoriem (politisko organizāciju aģitācijas pasākumi, kā arī politisko organizāciju politisko programmu saturs, politiskās aktivitātes iepriekšējos četrus gadus u.tml.) (*Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006.gada 3.novembra spriedums lietā Nr.SKA-5/2006, [13.1]*).

Priekšvēlēšanu aģitācija, izmantojot profesionālus paņēmienus, ir vērsta ne tikai uz sabiedrības informēšanu, bet arī uz tiešu vēlētāju gribas (viedokļa) ietekmēšanu. Tādos apstākļos vēlētāju izvēle un pašas vēlēšanas faktiski vairs nav brīvas (*E.Levits. Demokrātisku (brīvu) vēlēšanu priekšnoteikumi. Konstitucionālās politikas seminārs: Bīriņi 2009. 18.lpp.*).

Līdz ar to uzskatu, ka valsts drīkst veikt konkrētas darbības, lai nodrošinātu sabiedrībai tiesības uz brīvu viedokļa veidošanos.

Izvēloties to nodrošināt, nosakot priekšvēlēšanu aģitācijas materiālu izvietošanas noteiktās vietās aizliegumu vēlēšanu dienā un dienu pirms tam, lai vēlētāji varētu pārdomāt un izvērtēt priekšvēlēšanu aģitācijā dzirdēto un redzēto, tiek veicināta brīvu vēlēšanu norise un tādējādi stiprināta demokrātiskā valsts iekārta.

Šādu nostāju rekomendē arī Eiropas Padomes Ministru komiteja savā 2007.gada 7.novembra rekomendācijā Nr. CM/Rec(2007)15 par pasākumiem attiecībā uz plašsaziņas līdzekļu veikto vēlēšanu kampaņu atspoguļojumu. Minētās rekomendācijas I sadaļas 9.punktā norādīts, ka dalībvalstis var apsvērt nepieciešamību tiesību aktos iekļaut aizliegumu izplatīt (vai precizēt) atbalstošus priekšvēlēšanu paziņojumus dienu pirms vēlēšanām, rekomendācijā nosaucot to par „dienu pārdomām” (*Recommendation CM/Rec(2007)15 of the Committee of Ministers to member states on measures concerning media coverage of election campaigns*,

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1207243&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>).

Protams, no otras puses, tas ir vēlēšanās kandidējošo personu tiesību uz vārda brīvību ierobežojums. Taču jāņem vērā, ka tiesības uz vārda brīvību nav absolūtas, valsts tās var noteiktā kārtībā un apjomā ierobežot, tajā skaitā – lai panāktu taisnīgu līdzsvaru starp sabiedrības – vēlētāju – tiesībām un vēlēšanās kandidējošo personu interesēm. Latvijas Republikas Satversmes 116.pants pieļauj

tiesību uz vārda brīvību ierobežojumus likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Šajā gadījumā demokrātiskas valsts guvums, ļaujot vēlētājiem brīvi formulēt savu viedokli, nevis pieņemot lēmumu reklāmas tiešā ietekmē, ir lielāks nekā vēlēšanās kandidējošo personu tiesību ierobežojums. Līdz ar to uzskatu, ka šāds ierobežojums ir nepieciešams un samērīgs ar tā leģitīmo mērķi – brīvām vēlēšanām.

Atbilstoši Likuma „Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām” 2.panta trešajā daļā norādītajam priekšvēlēšanu aģitācijas periods sākas no 120.dienas pirms vēlēšanām un ilgst līdz vēlēšanu dienai. Minētā likuma 33.pantā noteiktais aizliegums attiecas tikai uz vēlēšanu dienu, kā arī dienu pirms tās.

Uzskatu, ka noteiktais laiks, kad aizliegta priekšvēlēšanu aģitācijas materiālu izvietošana likumā norādītajās vietās, ir pietiekams un samērīgs, lai gūtu nepieciešamo efektu. Uzskatu, ka nav pamata vēlēšanās kandidējošo personu tiesības uz vārda brīvību ierobežot vairāk (ilgāk) un priekšvēlēšanu aģitācijas aizliegumu attiecināt arī uz laiku, kad noris iepriekšējā balsošana.

Statistika rāda, ka samērā nedaudz cilvēku izmanto iepriekšējās balsošanas iespēju. Tā, piemēram, pēdējās republikas pilsētu domju un novadu domju vēlēšanās 2009.gadā iepriekšējā balsošanā nobalsoja tikai 9.85% vēlētāju (*sk. <http://www.velesanas2009.cvk.lv/activities.html>*).

Atbilstoši Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likuma 1.pantā noteiktajam republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas notiek vienu dienu – jūnija pirmajā sestdienā (ik pēc četriem gadiem). Iespēju nobalsot iepriekš – triju dienu laikā pirms vispārējās vēlēšanu dienas – valsts dod cilvēkiem, kuri vēlēšanu dienā nevarēs nobalsot (sk. Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likuma 26.panta pirmo daļu). Taču šī iespēja nebūt nenosaka, ka vēlēšanas ilgst četras dienas. Šāda papildu iespēja nobalsot ir izņēmuma gadījums.

Līdz ar to nav pamata uz minēto laiku pirms vēlēšanām attiecināt visas tās pašas garantijas un ērtības, kas vēlētājam tiek nodrošinātas īstajā vēlēšanu dienā.

Ar cieņu

Tiesībsargs

R.Apsītis